

Altaistiikka suomalaisen Aasian-tutkimuksen kentässä

Juha Janhunen

Kun opetusministeriön asettama ulkoeurooppalaisten kielten ja kulttuurien tutkimuksen ja opetuksen tilaa selvittänyt toimikunta jätti mietintönsä keväällä 1986, se totesi, että Aasian-tuntemuksen ja -tutkimuksen kehittämisen tulee olla yksi Suomen koulutus- ja tiedepolitiikan keskeisistä pitkän tähtäyksen tavoitteista. Taustalla oli kaksi näkökohtaa: toisaalta suomalaisen Aasian-tutkimuksen jo saavuttama pitkä ja korkeatasoinen perinne sekä toisaalta Aasian taloudellisen kehityksen ja poliittisen potentiaalin luoma käytännön tarve.

Jälkeenpäin voi todeta, että mietintö oli osuvasti ajoitettu, sillä Aasian talouden varsinainen nousukausi alkoi vasta 1980-luvun lopulla. Nousua tosin seurasi – kuten aina käy – laskukausi ja jopa romahdus, joka joillakin tahoilla Aasiassa on luonut myös poliittista epävakaisuutta. Nykytilanteessa voidaan silti jälleen olla optimistisiä, sillä varsinkin Kiinan ja Taiwanin, mutta myös mm. Korean ja Vietnamin, pitkän aikavälin kehitys näyttää yhä olevan nousujohteista. Aasiaan kannattaa siis edelleen sijoittaa, ja tätä kuvastaa myös Suomen teollisuuden jatkuva ekspansio etenkin Kiinassa.

Koska Aasian talouskasvu on ainakin toistaiseksi keskittynyt Itä- ja Kaakkois-Aasian alueille, on ymmärrettävää, että nimenomaan näiden alueiden tuntemusta tukevia resursseja on viime vuosina haluttu lisätä. Opetusministeriön mietintö onkin kantanut rikkaan sadon uusien Itä-Aasiaan liittyvien virkojen, ohjelmien ja organisaatioiden muodossa. Korkeimman koulutuksen tasolla Helsingin yliopiston Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos on saanut sekä Itä-Aasian (1987) että Japanin (1994) tutkimuksen oppituolit, sittemmin myös japanin ja korean kielten lehtoraatit (1997). Saman yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksella on lisäksi aloittanut toimintansa erillinen Kaakkois-Aasia-ohjelma.

Valtakunnallisella tasolla Aasia-tietoisuutta on edistänyt opetusministeriön monipuolinen Aasia-ohjelma. Siihen liittyy myös ministeriön aloitteesta syntynyt yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välinen Itä- ja Kaakkois-Aasian opetuksen verkosto, jonka käynnistyminen on tosin kestänyt kiusallisen kauan. Verkoston piiriin ollaan nyt suunnittelemassa omaa jatkokoulutusohjelmaa, joka toivottavasti tulevaisuudessa vastaa Itä- ja Kaakkois-Aasian talouteen, politiikkaan ja yhteiskuntiin kohdistuvan tohtorikoulutuksen koordinoimista.

Laiminlyöntejä

Kaiken tämän myönteisen kehityksen rinnalla on kuitenkin laiminlyöty kaksi tärkeää seikkaa: tutkimuksen infrastruktuuri sekä olemassaoleva tutkimusperinne. Ennen uusien Itä- ja Kaakkois-Aasiaan keskittyvien virkojen ja ohjelmien perustamista näiden alueiden asiantuntemusta ei Suomessa ollut juuri lainkaan. Kaikki nyt luodut rakenteet on siis kehitetty lähes tyhjästä. Virat ja verkostot eivät kuitenkaan yksin riitä täysin uusien tutkimusalojen istuttamiseksi maahan. Niiden tueksi tarvitaan ennen kaikkea riittävä tieteellinen infrastruktuuri.

Tärkein osa minkä tahansa tutkimusalan infrastruktuuria on elävä tutkimusperinne: useiden tutkijapolvien aikana syntynyt kumulatiivinen kollektiivinen kompetenssi, joka mahdollistaa uuden tutkija-aineksen täysitehoisen koulutuksen. Infrastruktuuria ovat myös erilaiset lähdeaineistot ja apuvälineet, erityisesti kirjastot. Vaikka tutkimuksen kohdeaineisto voidaan hankkia myös muualta, esimerkiksi kenttätöiden tai ulkomailla suoritetun kirjasto- ja arkistotyöskentelyn avulla, ja vaikka tiedonhankinta on nykyään mahdollista myös sähköisten verkostojen kautta, ei riittävän laajaa ja toimivaa tutkimuskirjastoa korvaa mikään. Itä- ja Kaakkois-Aasian alueisiin liittyvät tutkimuskirjastot ovat Suomessa edelleen hyvin vaatimattomat. Jopa uusimpia monografioita, puhumatta tieteellisistä sarjoista ja ajankohtaisjulkaisuista, ei voida hankkia sen paremmin laitosten kuin keskuskirjastoihinkaan. Tämä koskee sekä modernin Aasian tutkimusta että eräitä vanhoja aloja, esimerkiksi klassista sinologiaa. Jos Suomeen haluttaisiin juurruttaa klassisen sinologian asiantuntemusperinne, olisi maan kirjastoihin ensin hankittava tämän alan peruskorpus:

mahdollisimman täydellinen kiinalaisten klassikoiden, niiden eri laitosten ja kommentaarien sekä niitä koskevan kansainvälisen sekundaarikirjallisuuden kokoelma.

Voikin sanoa, että Aasian-tutkimuksen uusien linjausten toteuttamisessa tapahtui paha virhe, kun virkarakenteen ohella ei lähdetty samanaikaisesti kehittämään alan muita resursseja. Vähintäänkin tehtiin se virhearviointi, että laskettiin uuden tutkimusalan infrastruktuurin syntyvän nopeasti ja vaivattomasti. Tosiasia kuitenkin on, että suomalainen kompetenssi nimenomaan käytännön tarpeita palvelevan modernin Aasia-tietouden alalla on edelleen kansainvälisesti katsoen heikkoa. Valmiuksia on lähinnä perustutkintotasaisen tiedon levitykseen, mutta tutkimustasolla edistystä haittaa infrastruktuurin puuttuminen.

Voi tietysti kysyä, onko Suomella edes tarvetta kehittää kaikkia Aasian-tutkimuksen aloja korkeimman asiantuntemuksen tasolle, kun tieteen kansainväliset kesukset ovat yhä helpommin lähestyttävissä akateemisen vaihdon kautta.

Kokemus osoittaa lisäksi, että Aasian nykypäivää koskevan tutkimustiedon kysyntä on esimerkiksi liike-elämän ja ulkomaanedustustojen taholta laimeaa. Tarvetta ja kiinnostusta on lähinnä peruskielitaitoa ja kulttuuriorientaatiota kehittävistä alkeisopetuksesta, jonka antamiseen ei tutkijaa tarvita.

Toinen laiminlyönti kohdistuu suomalaiseen tutkimusperinteeseen. Nykyäänkin on tosin hyvin tiedossa, että suomalaista Aasian-tutkimusta oli olemassa jo ennen Nokian aikakautta. Kuluvana vuonna ajankohtaistuu erityisesti C. G. E. Mannerheimin Aasian-matka (1906–1908), jonka tuloksille Helsinkiin avatun uuden Kulttuurien museon avajaisnäyttely on omistettu. Viime vuonna taas muistettiin useassa yhteydessä G. J. Ramstedtia, jonka lähdöstä ensimmäiselle Aasian-matkalleen (1898–1902) tuli kuluneeksi sata vuotta.

Kaikesta modernista Aasia-innostuksesta huolimatta näyttääkin olevan niin, että ainakin suuren yleisön mielenkiinto kohdistuu vähintään yhtä suurena määrin suomalaisen Aasian-tutkimuksen perinteisiin. Myös poliittiset ja kaupalliset tahot käyttävät maineikkaita Aasian-tutkijoitamme tarvittaessa keulakuvanaan. Esimerkiksi Ramstedin korean kieliopista (1939) julkaistiin hiljattain uusi painos Suomen ulkoministeriön toivomuksesta. Ramstedt onkin yhä Koreassa – samoin kuin Mongoliassa – kaikkien aikojen tunnetuimpia suomalaisia.

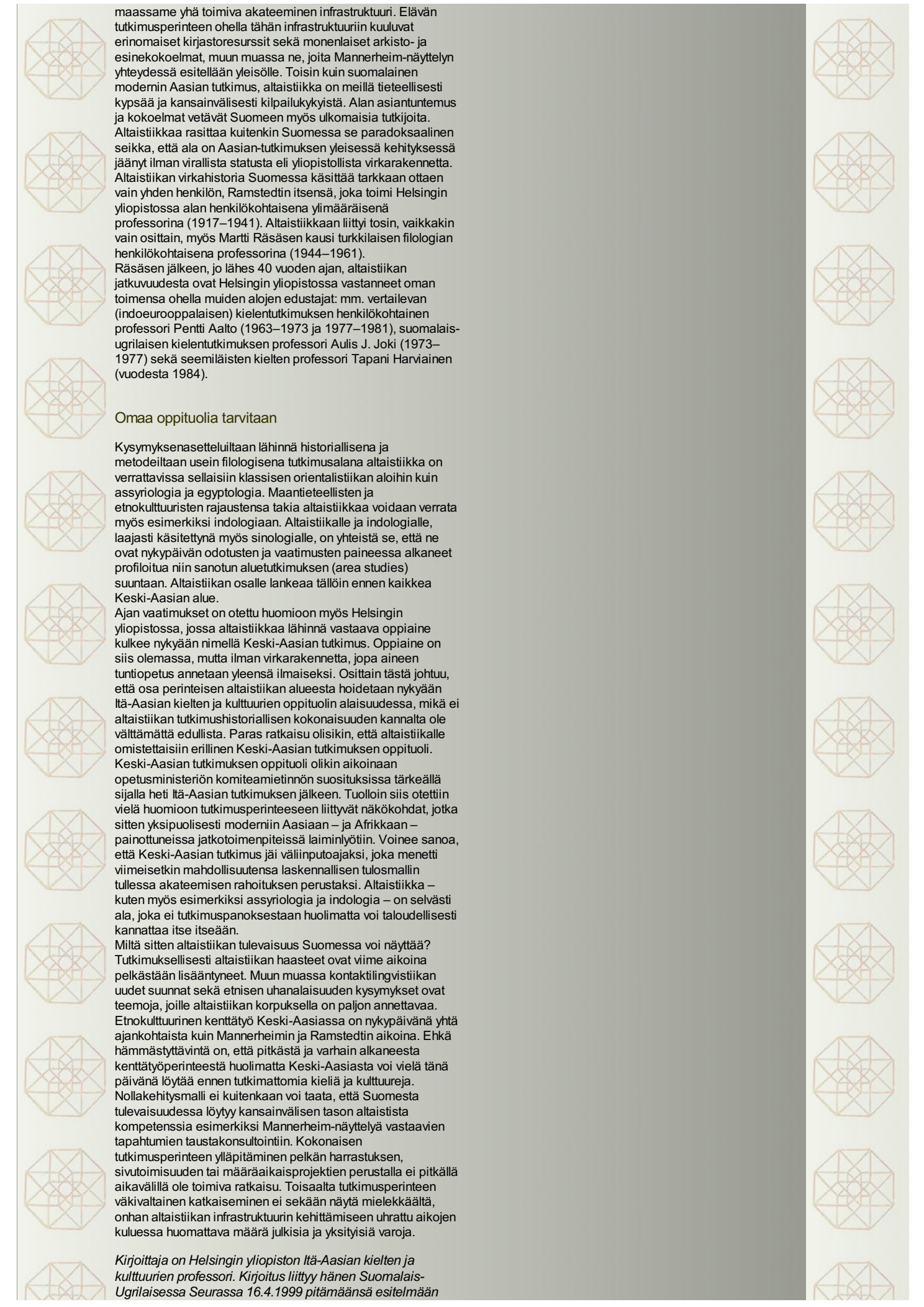
Kysyntää siis on runsaasti sekä Suomessa että ulkomailla siitä kieli- ja kulttuuritietämyksestä, jota klassinen suomalainen Aasian-tutkimus tuotti. Tämän tutkimuksen päätavoitteena ei suinkaan ollut modernin yhteiskunnan ja poliittisten rakenteiden selvittäminen, sillä vaikka sekä Mannerheim että Ramstedt havainnoivat myös aikansa nykypäivää, heidän tutkimuksellisenä kohteenaan oli katoava ja osin jo kadonnut kieli- ja kulttuuriperintö. Etnografia, arkeologia, etnolingvistiikka ja filologia olivat heidän tieteenalojaan.

Altaistiikka

Se monitieteinen tutkimusala, jota Mannerheim ja Ramstedt sekä monet muut suomalaiset Aasian-tutkijat ovat edustaneet, on nykyään kansainväliseltä nimeltään altaistiikka. Altaistiikka määritellään usein Keski- eli Sisä-Aasian – tai myös Keski-Euraasian – kielten ja kansojen tutkimukseksi. Maantieteellisesti altaistiikan alue ulottuu kuitenkin pitkälle itään: Mantshuriaan, Koreaan ja Japaniin. Kaikilla tämän alueen kansoilla ja kielillä on historiallisia yhteyksiä, joiden selvittäminen on mielekäs ja haastava tieteellinen tehtävä. Vaikka altaistiikan näkökulma on pääsääntöisesti historiallinen, monilla sen tuottamilla tutkimustuloksilla on nykypäivän ihmistä kiehtovia ulottuvuuksia. Tärkeä alue on esimerkiksi kielten ja kansojen alkuperän etsiminen. Juurikeskustelu on tyypillisesti vireää nuorissa valtioissa. Aasiassa nuoria valtioita ovat etenkin entiset Neuvostoliiton Keski-Aasian tasavallat, mutta myös Mongolia, Korea ja eräissä suhteissa jopa Japani. Nämä maat ovatkin Turkin ja Unkarin ohella niitä, joissa altaistiikka luetaan kansallisiin tieteesiin. Yhteensä näissä altaistiikan kotimaissa elää noin 270 miljoonaa ihmistä.

Altaistiikkaa harjoitetaan myös Venäjän, Euroopan ja Pohjois-Amerikan yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, muun muassa Pietarissa, Bonnissa ja Indianan Bloomingtonissa. Suomen kannalta on kuitenkin mielenkiintoista se, että suomalainen tutkimusperinne tunnustetaan kaikissa näissä keskuksissa edelleen johtavaksi ja urauurtavaksi alallaan. Nimenomaan Ramstedtia pidetään yleisesti modernin kansainvälisen altaistiikan perustajana. Häntäkin tosin edelsi jo useita kansainvälistä mainetta saavuttaneita suomalaisia altaisteja, muun muassa M. A. Castrén.

Suomalaisen altaistiikan perinne merkitsee sitä, että alalla on

maassame yhä toimiva akateeminen infrastruktuuri. Elävän tutkimusperinteen ohella tähän infrastruktuuriin kuuluvat erinomaiset kirjastoresurssit sekä monenlaiset arkisto- ja esinekokoelmat, muun muassa ne, joita Mannerheim-näyttelyyn yhteydessä esitellään yleisölle. Toisin kuin suomalainen modernin Aasian tutkimus, altaistiikka on meillä tieteellisesti kypsää ja kansainvälisesti kilpailukykyistä. Alan asiantuntemus ja kokoelmat vetävät Suomeen myös ulkomaisia tutkijoita. Altaistiikkaa rasittaa kuitenkin Suomessa se paradoksaalinen seikka, että ala on Aasian-tutkimuksen yleisessä kehityksessä jäänyt ilman virallista statusta eli yliopistolista virkarakennetta. Altaistiikan virkahistoria Suomessa käsittelee tarkkaan ottaen vain yhden henkilön, Ramstedtin itsensä, joka toimi Helsingin yliopistossa alan henkilökohtaisena ylimääräisenä professorina (1917–1941). Altaistiikkaan liittyi tosin, vaikkakin vain osittain, myös Martti Räsäsen kausi turkkilaisen filologian henkilökohtaisena professorina (1944–1961). Räsäsen jälkeen, jo lähes 40 vuoden ajan, altaistiikan jatkuvuudesta ovat Helsingin yliopistossa vastanneet oman toimensa ohella muiden alojen edustajat: mm. vertailevan (indoeurooppalaisen) kielentutkimuksen henkilökohtainen professori Pentti Aalto (1963–1973 ja 1977–1981), suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen professori Aulis J. Joki (1973–1977) sekä seemiläisten kielten professori Tapani Harviainen (vuodesta 1984).

Omaa oppituolia tarvitaan

Kysymyksenasetteluiltaan lähinnä historiallisena ja metodeiltaan usein filologisena tutkimusalana altaistiikka on verrattavissa sellaisiin klassisen orientalistiikan aloihin kuin assyriologia ja egyptologia. Maantieteellisten ja etnokulttuuristen rajaustensa takia altaistiikkaa voidaan verrata myös esimerkiksi indologiaan. Altaistiikalle ja indologialle, laajasti käsitettynä myös sinologialle, on yhteistä se, että ne ovat nykypäivän odotusten ja vaatimusten paineessa alkaneet profiloitua niin sanotun aluetutkimuksen (area studies) suuntaan. Altaistiikan osalle lankeaa tällöin ennen kaikkea Keski-Aasian alue.

Ajan vaatimukset on otettu huomioon myös Helsingin yliopistossa, jossa altaistiikkaa lähinnä vastaava oppiaine kulkee nykyään nimellä Keski-Aasian tutkimus. Oppiaine on siis olemassa, mutta ilman virkarakennetta, jopa aineen tuntiopetus annetaan yleensä ilmaiseksi. Osittain tästä johtuu, että osa perinteisen altaistiikan alueesta hoidetaan nykyään Itä-Aasian kielten ja kulttuurien oppituolin alaisuudessa, mikä ei altaistiikan tutkimushistoriallisen kokonaisuuden kannalta ole välttämättä edullista. Paras ratkaisu olisikin, että altaistiikalle omistettaisiin erillinen Keski-Aasian tutkimuksen oppituoli. Keski-Aasian tutkimuksen oppituoli olikin aikoinaan opetusministeriön komiteamietinnön suosituksissa tärkeällä sijalla heti Itä-Aasian tutkimuksen jälkeen. Tuolloin siis otettiin vielä huomioon tutkimusperinteeseen liittyvät näkökohdat, jotka sitten yksipuolisesti moderniin Aasiaan – ja Afrikkaan – painottuneissa jatkotoimenpiteissä laiminlyötiin. Voinee sanoa, että Keski-Aasian tutkimus jäi väliinpuotoajaksi, joka menetti viimeisetkin mahdollisuutensa laskennallisen tulomallin tullessa akateemisen rahoituksen perustaksi. Altaistiikka – kuten myös esimerkiksi assyriologia ja indologia – on selvästi ala, joka ei tutkimuspanoksestaan huolimatta voi taloudellisesti kannattaa itse itseään.

Miltä sitten altaistiikan tulevaisuus Suomessa voi näyttää? Tutkimuksellisesti altaistiikan haasteet ovat viime aikoina pelkästään lisääntyneet. Muun muassa kontaktilingvistiikan uudet suunnat sekä etnisen uhanalaisuuden kysymykset ovat teemoja, joille altaistiikan korpuksella on paljon annettavaa. Etnokulttuurinen kenttätyö Keski-Aasiassa on nykypäivänä yhtä ajankohtaista kuin Mannerheimin ja Ramstedtin aikoina. Ehkä hämmästyttävintä on, että pitkistä ja varhain alkaneesta kenttätyöperinteestä huolimatta Keski-Aasiasta voi vielä tänä päivänä löytää ennen tutkimattomia kieliä ja kulttuureja. Nollakehitysmalli ei kuitenkaan voi taata, että Suomesta tulevaisuudessa löytyy kansainvälisen tason altaistista kompetenssia esimerkiksi Mannerheim-näyttelyä vastaavien tapahtumien taustakonsultointiin. Kokonaisen tutkimusperinteen ylläpitäminen pelkän harrastuksen, sivutoimisuuden tai määräraikaisprojektien perustalla ei pitkällä aikavälillä ole toimiva ratkaisu. Toisaalta tutkimusperinteen väkivaltaisen katkaiseminen ei sekään näytä mielekkäältä, onhan altaistiikan infrastruktuurin kehittämiseen uhrattu aikojen kuluessa huomattava määrä julkisia ja yksityisiä varoja.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston Itä-Aasian kielten ja kulttuurien professori. Kirjoitus liittyy hänen Suomalais-Ugri-laisessa Seurassa 16.4.1999 pitämäänsä esitelmään

